

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Богединий – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

№4(23)

середа, 26 лютого 2003 року

РОМАНІ ЯГ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІЛЕ

Ціна договорів

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

НЕ ЛИШЕ РОМАМ, А Й ГАДЖЕ НА ФЕРІ ЛЕ РОМЕНГЕ, АЙ ВІ ЛЕ ГАДЖЕНГЕ

Сьогодні в газетних кiosках Закарпаття можна придбати двотижневик "Романі Яг" ("Ромське вогнище"). Буквально дніми наше видання розширило свою географію - надійде й у багато міст України (укладено договори!). Та є не лише через кiosки реалізовуватиметься видання - деякі налаштування уже маємо - ідеться про інші форми таорії друкованою продукцією...

Упродовж чи не двох років газета безкоштовно розвозилася в табори (іх в області понад сто), у редакцію приходили розповсюджувачі видання з числа молодих ромів, і вже у день виходу "Романі Яг" читали не лише представники цієї народності в Ужгороді

(її роздавали в людних місцях), а й Мукачеві, деяких селах Ужгородського, Перещинського районів, де компактно проживають роми.

"Романі Яг" є статусом всеукраїнського видання приходить до читачів завдяки підтримці фонду "Відродження". Однак підтримка ця - в розгромовому еквіваленті - недостатня. Редакція шукає кошти із різних джерел - передплата, реклама і т.д. Сподівання на спонсорів із числа ромських бізнесменів - безнадійні.

Отож хочемо вижити у ринкових умовах. А це можливо лише тоді, коли газета не залишиться на одних вузьких проблемах. Написали слово

"гадже" і хочемо пояснити: багато листів, дзвінків у редакцію свідчать про те, що "Романі Яг" може стати з часом рентабельним виданням. Що для цього потрібно? Інтелектуальний продукт, якого і першим - ромам, і другим - гадже - хочеться читати.

... І рекламидаєць із числа гадже прийде до нас тоді, коли газета популярна, нарощує тираж. І повернення з реалізації буде мінімальним або ж його не буде.

Ми впевнені, що наш колектив уже пройшов період становлення і може робити цікаве, різномінне, корисне видання.

Аладар Адам, шеф-редактор "Романі Яг"

Вернісаж молодого ромського художника.

Про митця, автора цієї картини
Тіберія Йаноші читайте на сторінці 9.

Свобода слова Олега Ладижця
Вояко лав қшатаро Олего Ладижцю

ЦЫГАНФ

Пасквіль! Брудний!

Так назвали читачі різного віку, національності
розлогу статтю "Цигани", опубліковану
в закарпатському незалежному щотижневику

"Вісти тижня" (газета від 8 лютого ц.р.),
де в.о. головного редактора Олег Ладижець.

Дзвінки в редакцію надходили не лише у день виходу
циєgo номера, а й впродовж тижня.

У портфелі редакції є окремі листи.

"Романі Яг" не залишить без уваги цю публікацію.
Отже, слідкуйте за публікаціями у нашій газеті.

Сьогодні в номері:

Круглий стіл: "ЗМІ і роми" ... 3 стор.

Трудна доля
вчительки

5 стор.

Гонгадзе вбила міліція? 7 стор.

Згоріли
дитячі життя

8 стор.

Знайомі обличчя -

"Прем'єр-міністр"

10 стор.

"Прем'єр-міністр"

У Закарпатті - нові прокурори. Хто вони?

Ужгород. Новий, молодий губернатор Закарпаття (не має і сорока літ), він же перший секретар обкому СДПУ (о) Іван Різак взявся кругло їз за прокурорів краю. Не без його турбот (а це очевидно) наказами Генпрокурора України пана Станіслава Піскуна прокурорами м.Ужгорода призначено старшого радника юстиці п. Юлія Тацюка, а Ужгородського району - старшого радника юстиці п.Івана Цара.

Юрій Тацюк родом із с.Кошелево Хустського району на Закарпатті. Має 49 років. Здобув спочатку освіту в Виноградівському політехнікумі, а згодом став студентом юридичного факультету Львівського держуніверситету.

Проїхав шлях від електромонтера (на Івано-Франківщині) до юриста-консультанта Ужгородського районкому, помічника прокурора Городенківського району на Івано-Франківщині; працював і на партійній роботі. Чи не десять літ пан Юрій обіймав різні посади у прокуратурі Івано-Франківщини, дійшовши (1999 р.) до посади прокурора м.Калуша.

Іван Цар - народився у с.Лозянське на Міжгірщині. Закінчив юридичний факультет Львівського держуніверситету. Перед тим, як обійтися посаду прокурора - очолював Чопську та Ужгородську транспортну прокуратуру.

Прародичі ромів - індуси взяли курс на Місяць. Американці - на Марс

Свою часу американці набили оскомину своїми похвальбами, що їх астронавти найперші відвідали Місяць, зафіксували там багато чого.

І єТЬ невеличка сенсація, яку розтиражовані останніми днями в мас-медіа багатьох країн. Вона про те, що індуси незабаром опиняться на Місяці. Це фантазія? Аж ніяк. Голова Індійської агенції космічних досліджень Кришнасвамі Каструрінганан повідомив, що не менше як чотири роки як Делі запустить до Місяця непілотований космічний корабель. Правда, для цього необхідно відшукати в казні небагато й немало - 73 млн. доларів.

Щодо американців, то вони скромністю не відзначаються. Президент Джордж Буш повідомив, що незабаром буде збудована космічна система з ядерним двигуном. Більше того, президент Америки твердо переконаний в тому, що представник його країни зможе вишути на Марс.

Однак є одне А головною проблемою, що досі не дає можливості пілотування міжпланетних польотів залишається створення потужного рушія. Різні варіанти двигунів обумовлюють дуже велику тривалість такого польоту до Червоної планети - від 10 до 6 місяців. А новий "Проект - Прометей" дозволить скоротити тривалість польоту на Марс до 2 місяців. А рушім космічної подорожі стане ядерний двигун. Він збільшує швидкість у чутвово. "Прометей" буде реалізовано у 2011 році.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ**"Між Карпатами і Альпами" - пісні**

Збірка пісень закарпатських німців, яку створили викладач кафедри німецької мови та літератури Ужгородського національного університету Федр Кулі та музикознавець Ярослава Рак була презентована в Ужгороді, в Центрі національних меншин.

Автори, за їх словами, намагалися зберегти національну спадщину предків і подати її у доступному вигляді. А чи це вдалося? Нехай судить читач і придбє це видання. Бо ж збірка - результат багаторічної праці Федора Кулі. Долучилася до неї і музикознавець Ярослава Рак. Автори побували в селах, де проживають етнічні німці-нащадки колишніх переселенців із Баварії, Саксонії, Фраконії та інших земель.

Збірка має кілька розділів. У них вміщені жартівливі, журливі, дитячі, колискові пісні.

Нас читають**РОЗШІРЮЄТЬСЯ ГЕОГРАФІЯ ДРУЗІВ ГАЗЕТИ АМЕН ГІНАВЕЛ Е ЛУМА Е АМАЛА ЛА ГАЗЕТАКІ**

Статистика використання сервера www.romaniyag.uz.ua - січень 2003р.

№	К-сть	Країна
1.	3739	США (комерційні)
2.	1656	Російська Федерація
3.	829	Україна
4.	678	Невідомі
5.	102	Польща
6.	86	Швейцарія
7.	50	Бельгія
8.	46	Угорщина
9.	44	Австралія
10.	30	Японія
11.	33	Румунія
12.	31	Данія
13.	27	Об'єднане Королівство
14.	26	Ізраїль
15.	15	Аргентина
16.	11	Німеччина
17.	5	Казахстан
18.	5	Італія
19.	4	Канада
20.	4	Нідерланди

Необхідно не лише розвивати власні ромські ЗМІ, а й налагоджувати безпосередні контакти з журналістами,

Роми

Протягом двох днів (15-16. 02) у культурному центрі "Романі Яг" в Ужгороді проходив круглий стіл на тему: "Роми і ЗМІ". Його учасниками були провідні журналісти України, в тому числі регіональних ЗМІ, а також із Угорщини, Чехії, представники ERRC (Європейський центр з захисту прав ромів).

У вступному слові кандидат історичних наук, директор Карпатського фонду І. В Ілько (до речі, за підтримки фонду стало можливим проведення цього заходу) наголосив на важливості проведення круглого стола саме в Закарпатті, згоди свого часу до ромів краю почала надходити перша всеукраїнська ромська народна газета.

Про важливі проблеми висвітлення ромської тематики на сторінках друкованих та електронних ЗМІ говорили у своїх виступах заслужений начальник відділу Держкомінформу політики України Олександр Семенов; президій асоціації "Дисено", директор Інтернет-видання "Радіо Рома" Іван Веселій; журналіст Івета Деметрова (Чехія); головний редактор газети "Моя Батьківщина" Юрій Ровчак (м.Харків); головний

редактор газети "Кремінь" Ольга Оленіч (м.Кременчук); журналісти з Вінниці Петро Огія та Сергій Сепченко; доктор біологічних наук Інституту демократії ім. Пилипа Орлика Наталія Беліцер (м. Київ), вчені-науковці Інституту Сходознавства ім. А. Кримського НАН України Михаїло Шевченко та Олександр Бєліков; представник "Romapress" Максимілан Естомач (Угорщина); заслужений начальник відділу національностей та міграції Закарпатської облдержадміністрації Микола Товт; співробітник ERRC Іштван Феньєш (м. Будапешт); голова правління Одеського ромського конгресу Сергій Ерошкін (м.Одеса); кандидат історичних наук, доцент УзДПЕТ Микола Макара (м.Ужгород); журналіст, поет, перекладач Степан Келар (м.Київ); докторант університету м. Техас (США) Тетяна Габрієльсон; класик ромської літератури Михаїло Козимиренко (м. Коростене, Житомирської області); юрист правозахисного центру "Романі Яг", адвокат Василь Дідичин (м. Ужгород) та інші. Okrem виступу, за можливості, редакція опублікує найближчих номерах.

ДОЛАЮЧИ ДОРОГУ КРІЗЬ ТЕРНИ...

ДЕЯКІ ДУМКИ ВГОЛОС, СПОСТЕРЕЖЕННЯ, ВИНЕСЕНІ З КРУГЛОГО СТОЛА "РОМИ І ЗМІ"

Необхідність проведення такої розмови уже назріла, хоча б, виходячи з того, що перша народна газета "Романі Яг" ("Ромське вогнище") пройшла певний етап становлення. Лише недоброзичливі відповіді видання може говорити а, на жаль, і за круглим столом

руч ромський педагог із вищою філологічною освітою (до слова, перший ромський журналіст) Берт Горват.

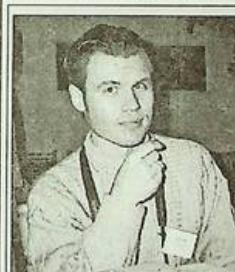
З висоти сьогодення час у три роки видається далеким. Через різні причини пішли з редакції її перші творці (Людмила Курдяєвська та Олена Дроздецька). Вони - гадже (нероми). Згодом хвороба змусила покинути редакційний колектив і Берти Горвату, якого любили чи не в кожному таборі, куди він приходив

мала, хоч і невеликий, але все ж досвід роботи у газетах "Корзо", "Соціал-демократ", "Молоді Закарпаття" - Тетяну Грицищук.

Івета Деметер:

"Я хотіла почути, як вирішуються проблеми ромів України. Аби порівняти з тим, що робиться у нас".

Юрій Ровчак:

"Газета повинна подавати об'єктивну інформацію і ні в якому разі не розпалювати міжнаціональну ворожнечу".

Андрій Сенченко:

"Доки я писав музику до пісень, в тому числі й відомий гімн Тей, Україно, наша - то мене нагородили навіть Мальтійським хрестом. Як тільки почав займатися політикою та журналістикою - почалася проти мене "закомуфлювана" війна".

чи приїжджає, збираючи матеріал для обласної ромської газети.

Цікавість до нового ромського

той, хто досліджуватиме перше ромське видання, не без інтересу читатиме різноманітні матеріали Тані, яка не лише вміла "розмовляти" з ромською молоддю, літніми людьми, а й подавала в газету оригінальні матеріали (нині член Спілки журналістів України Тетяна Грицищук працює в одному з видавництв столиці нашої держави). Успішно!

Саме ця молода журналістка й привела мене в газету, дізнавшись, що працюю над повістю з ромського життя. Знайомі були по спільній роботі в "молодіжці".

Маючи за плечима солідний стаж роботи в обласній газеті з понад стотисячним тиражем, яка із здобуттям Української незалежності стала незалежною і протягом чи не всьомі років намагалася вижити без державної дотації, утриматися "на плаву", праці

залучати до висвітлення відповідних проблем впливові національні, регіональні й місцеві ЗМІ, зокрема, зацікавленими у висвітленні проблем міжетнічних стосунків і прав меншин

ЗМІ

Михайло Швецов:

"Донецьк і Закарпаття - це погані регіони. Роми зараз знаходяться в русі... За один місяць наш інститутський ромський сайт відвідували 900 відвідувачів. Цікавість до цього народу зростає..."

інших виданнях, зустрілася з безліччю проблем першого ромського видання.

Аби не втомлювати довгими екскурсами, скажу таке: "Романі Яг" виходила за підтримки фонду "Відродження".

Обсяг роботи значний. До того ж ромська газета - специфічне видання.

А все ж - вибороли грант із статусом газети - всесукарійської.

Працюємо - ось уже понад рік.

Щоби видання читали - необхідно подавати матеріали "читабельні". Адже, навіть візуальне вивчення "аудиторії" показало: вона напрочуд різноманітна. Цікавиться газетою і гадже.

Отже, необхідно залучати авторів із числа ромської інтелігенції.

Петро Огли:

"Її публікації, які з'являються у місцевих виданнях, не дають об'єктивної картини про життя ромів".

Ними стали роми - заслужений працівник культури України Ерnest Бучко, літераторка Марія Ілліш, інша із області та поза її меж.

Я до деталей пам'ятаю зібрання в залі "Романі Яг", де проходила своєрідна лялечка - з'їхалися в Ужгород журналісти, які мали працювати в восьми містах України - там найбільш компактно проживають роми. Працювали. Плідно далеко не усі!

А що маємо нині? Упродовж кількох місяців фонд "Відродження" не платить влас-

корам "Романі Яг". На одному ентузіазмі журналисти не працюватимуть, бо вони не бізнесмени, а трудники пера, котрі за це - перо - отримують кошти для себе, сім'ї... Хоч і не такі великі...

Були запрошенні, але, на жаль, не приїхали в Ужгород представники фонду "Відродження" з Києва. Чому?

Однаке повернемося до того, з чого почали.

Окремі виступаючі, зокрема

Олександр Семенов:

"Безперечно, національним газетам потрібна державна підтримка. Місцевий бюджет цього не витримує".

Петро Огли, Андрій Сенченко наголосували, що журналісти українських та російськомовних ЗМІ пораз безвідповідально підходять до висвітлення ромської тематики. Коли ж вони пропонували редакторам свої матеріали (вони журналісти - роми), то їх відхиляли, мовляв, там немає сенсації. Головний редактор газети "Кремінь", журналістка і літераторка Ольга Оленіч наводила кричущі факти, коли правоохоронці відверто знущалися над ромами. Чого тільки варти заголовки у місцевих газетах на кшталт "Цигани і паркани", де ромів показують лише як наркоділців, крадіїв і т. д.

...ясна річ, круглий стіл на тему:

Максиміліан Есточак:

"В Угорщині розвиток ромських мас-медіа йде на два кроки вперед, ніх в Україні. За 5 років ми опублікували понад 2 тисячі новин і понад 600 різноманітних статей. Ми створили умови для підготовки наступного покоління ромських журналістів".

Ольга Оленіч:

"Про ромів повинні писати не лише роми. Таланований співавтор журналіста завжди в ціні".

"Роми і ЗМІ", проведений в Ужгороді, дискусія про проблеми висвітлення газетами і електронними засобами інформації життя ромської меншини в Україні.

Чи він, себе круглий стіл, вдався? На мій погляд, а також багатьох знайомих, закарпатських журналістів (і не тільки!) рано чи пізно треба було підсумувати

Іван Веселій:

"Свого часу скінчеди тероризували ромів. Вони почали віїжджати в Голландію, Бельгію, Францію, Німеччину, а потім масово - у Канаду. З 1992 року країну покинуло близько 30 тисяч ромів. Все це була ромська інтелігенція, бізнесмени..."

зроблене першою ромською газетою, поговорити про перспективність видання, здобутки і пропаганії, обговорити кадрові проблеми і т. д. А ще - важливий предмет розмови - дезінформація у багатьох ЗМІ стосовно ромів. Як

Микола Макар:

"Ромські ЗМІ все ще переважають у стані дитинства".

Михайло Козимиренко:
"Я хочу, щоб наш народ став на один рівень із іншими народами".

18 лютого 2003 року): "Можливо, фарби сильно згущено: не ЗМІ у нас виходить, а якіс' змії". "Bo te, що табірність ромів, - цитую слова Петра Огли з Вінниці, - є, була і буде" - цьому заперечувати нікто не став. А ця таборівість творить

Олександр Беліков:
"Жоден народ у світі не був оточений такою кількістю різних вигадок, небільниць та чуток, ніж роми".

особливі відносини із суціумом. Журналісти лише констатують..."

Сергій Ермошін вважає, що ЗМІ продовжують формувати і нав'язувати негативний стереотип щодо ромів. У цьому виступаючий особливо переконаний припусті за круглим столом на прикладах висвітлення подій, які стались у с. Петрівка на Одещині в вересні минулого року.

Майже кожен із них, кому було надане слово, завершували свої виступи побажаннями: необхідно зберегти газету, допомогти їй вижити в час економічних негараздів, аби вона робила все "для процвітання ромського народу і щоб на Україні завжди були мир і взаєморозуміння".

Юлія Зейкан

БЕЗ УПЕРЕДЖЕНЬ, НЕГАТИВНИХ СТЕРЕОТИПІВ

ПРОБЛЕМИ РОМІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ЗВ'ЯЗКУ З ПРОЦЕСАМИ РОЗШІРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Останнім часом різні аспекти проблем, пов'язаних з ситуацією ромів у країнах Центральної та Східної Європи, набули особливої уваги не тільки з боку міжнародних організацій - міжурядових і неурядових, а й з боку урядів держав - членів Європейського Союзу. Проте треба усвідомити реальні причини такої поспішеної уваги з боку міжнародної, і, зокрема, європейської спільноти до ромської проблеми. Дещо ідеалістичні уявлення про те, що падіння комуністичних режимів у країнах Центральної та Східної Європи і колишнього Радянського Союзу швидко приведуть до суттєвих успіхів у сфері загальній демократизації, верховенстві права і дотримання прав людини та прав меншин, зокрема, ромів як однієї з найураїзмішіших меншин, постулювали певному розчаруванню як всередині цих країн, так і в зовнішньому світі, особливо в європейських країнах - давніх членів ЄС. Останні, аналізуючи можливі наслідки розширення ЄС, очікували не тільки позитивних, а й негативних змін у контексті національних інтересів своїх власних держав і об'єднаної Європи в цілому.

Але це далеко не єдина проблема розширеного ЄС. Одним з імовірних негативних наслідків вважається набуття можливості вільного пересування в межах так званої Шенгенської зони, що може привести до значних міграційних потоків з менш розвинених, бідніших країн у країни Західної Європи; дотепер захищений від таких потоків державними кордонами і досить жорсткими правилами, також національними законодавствами щодо надання статусу біженців, права на проживання і громадянство своєї країни. (Продовження на 9 стор.)

"Ми - протяг золотий в історії держав..."*

РОМСЬКЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД АМЕРИКАНСЬКОГО ЕТНОМУЗИКОЛОГА

Вже рік, як молодий етномузиколог з Колумбійського університету в Нью-Йорку і стипендіатка фонду Фулбрایта проводить соціо-культурне дослідження ромської музики і танцю на Закарпатті для докторської дисертації. Це є її власною спробою проаналізувати, яким чином політичні та соціальні зміни в Україні в період між 1945-1991 рр. і після розпаду Радянського Союзу, а особливо процеси асиміляції та інтеграції ромів в українське суспільство, впливали на ромську ідентичність і культуру. Адже відомо, що етнографічне дослідження досконале лише тоді, коли науковець перебуває в середовищі групи людей, яку досліджує. Ось чому по-наївному Адріана Гельбіг прояснює в романському таборі на Закарпатті, де найбільш компактно проживають роми (циган) України. Пропонуємо читачам кілька її епізодів.

Приїжджаючи часто до Ужгорода, в разомах зі знайомими, науковцями - неромами, зрештою, як і на вулицях і базарах, я відчула, що з стереотипами трактування образу ромів, їхнього побуту, культури, можливостей зайняти тіло тощо, не дуже відрізняються. Кожен повторює, чи то жартома, чи поважно, що з циганами треба бути обережними, бо вони часто обманюють, а понародному "циганять" людей, займаються нелегальним бізнесом, крадуть дітей, жеображену на барона. Але якщо я б вам розповіла, що за рік мого перевідання в Україні у мене двічі вкрали гаманець та ще й велосипед, який служив мені засобом пересування по Закарпаттю, чи ви б поверили, що це сталося НЕ в романському таборі, а на багатолюдних вулицях Львова і Ужгорода! Але навіже циган лише злодій, конокрад, ворожйт чи наркобізнесмен.

Хто ж він є насправді цей "ром"?

Треба визнати, що пересічний українець мало знає про ромів, окрім міфів і побутових вражень. Тому не дивно, що проводити дослідження досить важко, через велике недовір'я ромів до неморів (їх роми називають "гаджі"). Мій шлях до цього довір'я мешканців романського табору був тривалий.

*Ліна Костенко. "Циганська Муза"

До мене уважно придивлялися і вироблювали. А коли я нарешті дісталася смуги поселитися на території табору, то змушені була дотримуватися певних неписаних законів романського життя. Та зі мною таки трапився досить кур'йозний випадок. Одного разу напередодні Великодня, коли всі роми наводили порядки в своїх хатах, я повинна була зробити те саме. Здавалося, порядок в квартирі був наведений ідеально. Але, на моє превелике здивування, сусідка-ромка, заштовшися до моєго помешкання, раптом сказала: "Ти все-таки "нечиста". Я була приголомшена цею фразою, адже я щойно так старанно вичистила своє помешкання і навіть поносила деякі побутові дрібнички в ньому. І лише через певний час мені вдалося усвідомити поняття "нечистій" в розумінні декотрих ромів. Спочатку я подумала, що я "нечиста", бо я "гадже" (нерома), але згодом зрозуміла більше. Це через те, що я не дотримувалася романських привиспів співжиття. Наприклад, ходити жінці в штанах (а це був мій повсякденний одяг) на території деяких романських таборів не прийнято. Подивилася і мое спілкування з чоловіками-ромами, бо, за романськими канонами, існує чіткий поділ суспільства за статтю. Наприклад, на весілях в декотрих громадах чоловіки і жінки сидять за окремими столами. Але найбільшою провинною в очах цієї сусідки була моя поява на річці в купальнику

тоді, коли ромки завжди купаються в річці в одязі. Це є специфічне романське розуміння сорому. Тому для моєї сусідки я виглядала "нечистою". Одне слово, я була чужинка, яку чудом допустили до глибин романського життя, і це була моя маленька перемога. Траплялися випадки, коли мені навіть сприямлювали "за свою".

В неформальних розмовах з ромами, як і в формальних інтерв'ю з романськими лідерами і неромами, з котрими доводилося працювати для допомоги романським організаціям, я черпаю інформацію про культуру, соціальні та економічні становище ромів в Україні. Я бувала на велізах, похоронах, на родинних і громадських святах і концертах, завдяки цьому я почала розуміти світогляд ромів. Я відвідала також романські поселення в Одеській, Львівській і Київській областях і мала змогу спілкуватися з ромами зі Східної України на конференціях в Ужгороді й в Києві. Результатом цього спілкування було усвідомлення того, що в Україні рідко згадують про ромів у науковому сенсі, а в мас-медіа представляють їх дуже поверхово, або висвітлюють лише негативи. На міжнародній конференції в Будапешті влітку минулого року, в якій брали участь науковці - нероми, котрі займаються романською тематикою, я зрозуміла, що світова наука обговорює соціо-культуру, історію, стан мови і побуту ромів у

Польщі, Угорщині, Словаччині, Румунії, Росії, не жахує вже про США і країни Західної Європи. А Україна в цьому списку взагалі не фігурує, бо роми України чомусь обділени увагою українських науковців і вчених.

З уст рома Вільмоша Папа, директора новоствореного романського театру в Ужгороді, я почула великий жаль з цього приводу: "Наши предки залишили нам дуже мало історії тому, що ніхто про нас не писав. Ми створюємо історію для майбутніх поколінь ромів в Ужгороді з допомогою нашого театру. Театр даст нам вічне життя." А далі додав: "Українці святають тисячоліття християнства, а у нас немає історії. Роми живуть в Закарпатті більше ніж триста років, але найдавнішою історією, яка мені відома, є історія з часів моєї діда". Мені здавалося, що це був крик його душі.

З розмови з іншим поважним ромом, Михайлом Козимиренком, відомим романським поетом, який перевів "Барабар" Тараса Шевченка на романську мову, мені стало відомо, що першими жертвами Бабиного Яру були три циганські табори, які стояли під Києвом, але про циганські жертви рідко згадують, коли пишуть історію Геноциду і Голодомору в Україні. До речі, роми в Польщі велично вшановують як жертву геноциду часів Другої Світової війни, відштовхнути щорічні "Табори Пам'яті", під час яких вони вклоняються братським могилам, відновленням з допомогою польського уряду. Ця акція широко висвітлюється засобами масової інформації Польщі із за межами. Невже жертви романського народу в Україні не заслуговують хоча б те, щоб про них згадати? Михаїл Козимиренко, власне, вважає, що він один з 37-ми родичів родини Козимиренків, яких забрав геноцид, залишивши живим, аби надувати про романські жертви і про романський народ.

Дуже важливо, що самі роми

порушують питання про збереження історичної пам'яті і про сучасне становище ромів в Україні. Настав час відродження романської культури, адже продовжується формування ромів як нації в світовому масштабі. З 1971 р. вони мають свій пропор: на стягі, що складається з двох синьо-зелених смуг, посередині знаходиться червоне колесо циганського воза, а традиційна пісня "Джелем, джелем" ("Демо, демо") стала піснею ромів. Конгреси і з'їзи, на яких роми обговорюють свої права, історію, мову, відбуваються в різних куточках світу. Крок за кроком роми незалежної України теж утверджують свою народність. З'явилася романські громадські організації, газета "Романі Я" ("Ромське вогнище"), що видається в Ужгороді та розповсюджується передплатою по цілі Україні, романські садочки, недільні й вечірні школи, театри, музеї, ансамблі пісні та танцю, медичні й юридичні пункти. На жаль, це все, в основному, існує на кошти міжнародних фондів і організацій. Проте хочеться вірити, що Українська держава зверне більшу увагу на одну з меншин, яка проживає на її території, чисельністю якої становить, за неофіційними даними, понад 350 000 осіб. А науковці, громадськість і засоби масової інформації зрозуміють, що роми не лише ворожки, жебраки, злодюки, а народність, якій притаманні своя мова, культура, історія і гордість. У своєму вірші Ліна Костенко назвала ромів "золотим протягом в історії держав". А, може, вже не протяг. Не маючи своєї держави, вонитворять історію краю, що дав їм притулок, де осіли інші діди, батьки, діти і діти житимуть їхні онуки і правнучки. А разом з тим вони пишуть свою історію - історію ромів.

Адріана Гельбіг,
етномузиколог
Колумбійський університет,
Нью-Йорк, США

ЧУДОВЕ СВЯТО ШУКАР ІНЕПОС (СВЕНТО)

Вперше на Черкащині в м.Золотоноші в минулому році громадська романська організація "Аме Рома" керівник недавньої романської школи Володимир Бамбура подарував ромським дітям чудове Новомісячне свято. Гарні подарунки одержали всі ромські діти від Діда Мороза. Чудові пісні, вірши та танці виконали діти, а учні романської школи поставили виставу "Колобок". Ця Новомісячна ялинка запам'ятала діткам на все життя.

Учителька романської школи
М.В.Дробот

організації "Аме Рома" керівник недавньої романської школи Володимир Бамбура подарував ромським дітям чудове Новомісячне свято. Гарні подарунки одержали всі ромські діти від Діда Мороза. Чудові пісні, вірши та танці виконали діти, а учні романської школи поставили виставу "Колобок". Ця Новомісячна ялинка запам'ятала діткам на все життя.

МАЙСТРИНІ З БЕРЕЗНОГО

Кошніці анда Березна

З лозоплетильницями Оленою Степанівною Тирлак та Мартою Степанівною Кележ, - розповідав біров романського табору Великого Березного, депутат селищної ради Іван Тирлак, - можуть змагатися хіба що майстрині з села Іса на Хустчині, яке відоме в Закарпатті за його межами. Вироби великої березнянки користуються популярністю. Це і кошики, й інші ужиткові речі з лози.

На світлині: романські лозоплетильниці Олена Степанівна Тирлак та Марта Степанівна Кележ.

Ромська історія в датах

Останні роки Другої Світової війни стали апогеєм знищення людей за етнічним походженням. На території Угорщини (у склад якої входило й Закарпаття) були спеціальні військові підрозділи, які проводили арешт ромів, відправили їх на прямусові роботи, а потім і у концтабори. За передаєм тих, кому вдалося вижити, відомо, що у концтаборах були бунтували, що ще більше посилювало до них ненависть нацистів. Тому вагони, які прибували з ромами у концтабори, - відправляли відразу в газові камери.

24 квітня 1942 р. У с. Олександрівка Смоленської області були розстріляні 176 ромів. На території СРСР ромів знищували у місцях компактного проживання.

1943-1944 рр. Створення гетто-таборів у місцях компактного проживання ромів у Закарпатті. Відправка працездат-

них ромів у табори примусової праці, на сільськогосподарські роботи в Угорщину, Німеччину, Польщу.

Підготовка ромів до евакуації (проводення санітарної обробки, підготовлення списків, графіку вивезення).

1944 р. Гіммлер видає наказ про ліквідацію в концтаборах ромів.

2 серпня 1944 р. Чотири тисячі ромів були знищені за одну ніч у концтаборі Аушвіц-Біркенау. День романського Голокосту (Параміос).

У Словаччині роми приєднуються до Національного антинацістського повстання.

Одинадцятьть роком ромам у роках Великої Вітчизняної війни за військові подвиги було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

1945 р. Створення антифашистської організації у Болгарії.

Підготувала
Євгенія Навроцька

СВОЯ - СЕРЕД СВОЇХ АМАРІ - АНГЛА ПЕСКЕРЕ

Вінна аксома: не можна втратити своє коріння, нехтувати власним родоводом, мовою, нацією...

З рannього дитинства Валентина цуялася свого ро́мського походження. Ніколи не брала участі у дитячих іграх, досить зверхнью ставилася (у підлітковому віці) до найвінших залишень ро́мських парубків. Можливо, тому, що була "полукровкою" (батько - українець, мати - ро́мка), тому їй почувалася несвідомо чужою серед своїх. До того ж ззовні зовсім не виглядала на представниць споконівної нації.

Виховував її дядько (батьки трагічно загинули майже одразу після її народження), та не стала своєю у затишному будинку, в якому прожила до 18 років.

Зростала доволі здібною і талановитою дівчинкою, ще зма́лечку виявляла неабиякетворче обдарування - чудово мальовала, складала вірші та казки. Звичайно, гарно співала і танцювала. Але не в колі ро́мських красунь, а лише перед дзеркалами, коли нікого не було вдома.

Началася у "нормальній", як сама сказала, школі. Після її закінчення, без особливих проблем вступила у педагогічний вуз на музично-педагогічний факультет.

Лі блискучі успіхи на навчальній ниві різко антиагонизували з проблемами в особистому житті. Натура доволі вразлива і емоційна, дівчина нерідко закохувалася у юнаків, але природна сором'яза-

ливість не дозволяла їй першою освідчуватись у своїх почуттях, а кавалери, напевно, не помічали цього.

Вона частенько спалахувала, немовби сірник, і могла дати рішучу відсін тому з хlopців, що волів перейти заборонену, на її думку, межу в стосунках хlopця і дівчини.

Саме тому юнаки почали уникати товариства цієї гарної, але, на їхній погляд, наполохано-вибухової дівчини.

У дні рідкісних приїздів до рідної домівки, Валія дізнавалася, що то одна, то інша з четверки дядькових дочок стали заміжнimi (а старша вже й дитинку встигла народити), хоч всі вони були молодішими від своєї двоюрідної сестри.

Звичайно, такі повідомлення особливого ентузіазму у гордої на залежності дівчини не викликали.

На святковий вечір, присвячений закінченню інституту, Валентина не пішла - занадто боліче їй було б спостерігати за радісно-заспливими обличчями недавніх подруг по навчанню...

Самотне серце не витримує такого...

Натомість отримала в ректораті омріянний диплом і невдовзі поїхала за направлінням до одного з районних центрів степової Кіровоградщини.

На новому місці все склалося нормально і безтурботно.

Найбільшу зацікавленість її уроками виявляв Сергій - симпатичний, чорнявий юнак із блакитно-замріяними очима. Він мав, як на неї, напрочуд гарні дані для успішної артистичної кар'єри - чудовий голос, непогану координацію рухів, близьку пластику і струнку постави.

Одного вечора він виявив несподівано бажання провести її до гуртожитку. Дівчина доволі спіймала цю пропозицію...

Потім подібна історія повторилася кілька разів.

Через місяць Сергій освідчився їй у хохані. І вона... прийняла його папкі слова, адже на той час сама, наївна внутрішньо і не підозрюючи цього, закохалася в цього гарного, завжди усміхненого юнака. Свого учня.

А той, у свою чергу, невдовзі запропонував їй... стати його дружиною.

Слід додати, що парубок мав неабиякі комерційні здібності і вкладав батьківські кошти у приватний магазин свого друга.

Звичайно, батьки Сергія нічого не знали. Тим часом йому (невідомо яким чином) вдалося умовити директорису і завідувуючу райво здати екстерном екзамени за 11-й клас (до речі, на "відмінно") і отримати атестат.

Напевно, значну роль у цій авантюрі (на думку Валі) зіграли гроши і потрібні звязки старших друзів. Втім, про все це Валентина на тривалий час не знала. Зрозуміло.

Розтоптана і приніжена Валентина вирішила накласти на себе руки. Від невимовної роз-

ливи все, коли одного разу усміхнений Сергій продемонстрував її документ про закінчення середньої школи, а потім витягнув з іншої кишень новенький паспорт і констатував беззаперечний (на його думку) факт: "Завтра йдемо до загсу".

...Але ввечері того ж дня несподівано приїхала батька Сергія - невідомий доброчесливець подзвонив главі сім'ї...

Після суворої розбрізки з батьками, юнак вперше в житті розгубився. Адже він начебто все пропрахував! Навіть адміністрація школи досить індиферентно ставилася до "службового" роману вчительки із учнем. Запорукою "пакту про ненапад" було неабияке вміння Сергія оминнати гості кути і блискуче вирішувати свої проблеми з-за підтримки впливових дружин і знайомих. Переяжено, батькових. Один із них і "настуکав".

Звичайно, ні про який шлюб тепер і мови бути не могло. І батько, і мати Сергія рішучістю, впертістю і вольовим характером не поступалися своєму единому синові. Окрім того, "друг сім'ї" у яскравих барвах розповів їм про "національне походження" їхньої майбутньої невістки.

Більше вони не зустрілися... Батьки знайшли "потрібні" слова, щоб вибити зі світлої головоненьки недоречну і дурну "загабанку". В результаті "профілактичних заходів" хлопець поновив заняття у школі (звісно, чисто формально) до обумовленого шкільною програмою строку. А його "нареченні" зі школи довелося літи. Своєю серед чужих молоді ромка так і не стала.

Розтоптана і приніжена Валентина вирішила накласти на себе руки. Від невимовної роз-

ливи наковталася пігулок від безсоння і почала очікувати немінучої смерті...

Вона вже не чула відчайдушних дзвінків, розлачливих зойків коменданта гуртожитку і потужного стукоту в двері, які немінечно рівнозначали чиєсь сильні міцні руки. Руки її дядька і двоюрідних братів.

Вони так і сказали їй, що таємничим чином (ромським шостим почуттям?) внутрішньо відчули незвичайний стан тривоги у своїх серцях і стрімкими побіги шукали легковика, щоб щодуху мчати на ньому по нічному шосе до містечка, в якому працювали Валі.

Врятували... Валі вдруге народилася для життя.

Зраз вона мешкає у дядьковому будинку, тимчасово не працює, допомагає тітці по господарству. Завжди бере активну участь у самодіяльних домашніх концертах, охоче співає і танцює разом із численними гостями з навколишніх сіл, де проживають інші роми.

Вона ще знає, що дядько нещодавно отримав листа з Одеси від давнього приятеля, племінника якого направили на працевлаштування до їхнього рідного міста. До речі, теж педагога - історика.

Незабаром вони зустрінуться з Валентиною, можливо, покохують одне одного. Хочеться вірити у щасливий кінець цієї повчально-сумній історії.

І щоб у її фіналі обов'язково відбулося ромське весілля, у веселому і дружньому колі родичів і друзів. Серед яких Валі буде своєю серед своїх...

Юрій Лукашевський,
власкор "Романі Яг",
Кіровоградська обл.

Книга в газеті

Аладар АДАМ,
Юлія ЗЕЙКАН,
Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

ДІДА МОГО ТАНК РОЗДАВИВ МІЙРЕ ПАПОС ЗАТАСАДЯ О ТАНКО

Чому ви тільки в останні роки збираєте свідчення від тих, хто пережив роки переслідування під час війни? Де ви були раніше, коли ще був живий мій батько, його брати, мої мама? Вони б набагато краще розповіли про ті жахливі роки, коли вбивали і нищили людей лише за те, що у тебе інший колір шкіри, живеш у малесенських будиночках, повних дітей? Зараз уже їх немає з нами, а моя пам'ять вже не все може пригадати, як ви цього хотіть.

Народився я в Ужгороді у таборі, що стояв під лісом. Неподалік добували деревне вугілля, тому і район звався Шахта. Табір був великий. Шість чи сім вулиць йшли паралельно одна одній, на яких обабіч тулилися хатки. Одні більші, інші менші, але у всіх - галасливі діти, котрих було багато.

Мама була з Угорщини. Гарно готувала їжу, тримала в хаті чистоту і порядок. Дивно, у ті часи, хоч і жили небагато, але мама

прищеплювала нам охайність, акуратність, дисциплінованість. Стільки під час війни настраждалася, що після її закінчення не вдовзі й померла. А було у неї 11 дітей.

Дід мій, Густав Маркович, крутився, як міг... Були у нього гарні коні, добробітний віз, іздавав по селах, де скуповував овочі, фрукти і продаєвав городяним. Пам'ятаю, як одного разу дід привіз додому кавуни, і ми всі з зацікавленням їх ліли. Мабуть, добре йшла дідова торгівля, а йому допомагали і хлопці з родини, бо водилися у нього гроши, бабка мала багато золотих речей: завушки, каблучки. Візгалася у пам'яті те, що на жи-леть у діда красувався золотий ланцюжок, досить масивний, на який прикріплювався годинник. Із розповідей батька знаю, що десь з середини 1942 року, що у ромів попіршилося життя.

Табір оточили колючим дротом, на воротах стояли жандарми і солдати з гвинтівками. Нікого не пускали у місто. Привозили раз на день якесь вариво і роздавали ромам. Дід коней віддав людям, щоб зберегти. Добре було те, що один з дядьків - Олександр, був одружений на місцевій, неромській жінці - Зіті. Тому вона купляла продукти і крадькома передавала в табір для нас, щоб могли якось вижити. Правда, трохи братів і одну сестру німці вбили, коли вони отримували продукти через дріт.

На початку 1943 року всіх жителів насильно, під загрозою розстрілу, погнали до електростанції, що була побудована на водовідводному каналі. Там була невеличка баня. Всіх жителів змусили поголити голови. Крик і плач стояв весь час, поки чоловіки голили

ВСТИГНУТИ ПЕРЕМОГТИ БІЛЬ

КЕРАС МАЙ ЦЕРА АМАРІ ДУКГ

Батькові стало погано надвечір. Малій Андрійко знов і знов кидався до татового ліжка, все питав та перепитував: "Тату, татусю, скажи мені, що у тебе болить, які дати пігулки?" І щоразу намагався підправити неслухнану подушку під батьковою головою, але мати чомусь не давала цього зробити.

Нарешті! В двері подзвонили, а ще за мить до кімнати стірком увійшов високий стрункий хлопець. І наче посвітліло у хаті... Напрочуд вмілими і точними діями молодий медпрацівник заспокоїв матір і малого, а за кілька хвилин криза минула - батько розплющив очі, і покликав Андрія: "Будеш лікарем, синку?"

- Так, татусю, буду, - рюмсаючи, від згадок про пережите, прошептовав малий.

- А потім батька не стало. Не встиг його врятувати добрий аптечний зі "швидкої".

У багатьох із нас ще з малих років виникає думка, ким стати після закінчення школи?

А от Андрій Миколайович Серкін після школи обрав для себе шлях медика. Придилявся уважно до людей у білих халатах, думав: скільки потрібно читати, аби так само все вміти? Коли ж мрія по-справжньому вилепкалась, з'явилася справжня зацікавленість - після закінчення школи в Новоукраїнці подав документи до Кіровоградського медичного інституту Мухіна.

Роки з 1990 по 1994-й пролетіли непомітно. Навчався добре, саме в училищі помітили його пал-

кий потяг до медичних знань. Практику й опанування першими кроками професії молодий спеціаліст проходив у рідному містечку. Як кажуть: немає країного краю за той, де народився і виріс. Сама так вважає Андрій Серкін, який і понині працює медбротом на "швидкій" при Центральному районному лікарні. Новоукраїнка - місто маленьке, всі - як на долоні. Тож не дивно, що знаєть його. А як медика - тим більше.

Знає Андрій своїх пацієнтів не

лише серед українців, а й серед ромів, що мешкають у цьому місті. А іх тут живе чимало, вони добре знають його. Роми часто викликають "швидку", бо часто хворіють діти (особливо у зимовий період), чимало хворють літні роми, тож з нетерпінням чекають, коли до їх приїде "швидко" Андрій

Серкін або ж його перший наставник - Володимир Іванович Трацюк.

Вони швидко знаходять з хворими ромами спільну мову, потрібні слова для полегшення болю...

Мені доводилося бачити, як Андрій Серкін та Володимир Трацюк, мов вихор, поспішають на черговий виклик до хворого.

- Андрію, чи не втомлюється на роботі, адже стільки викликів за добу?

- Коли як, - відповів Андрій з посмішкою на вустах, а в блакитних очах - така втома, Боже ж май! А він все намагається бути бадьорим, приковує йї...

- Чи часто іздіте на виклик до ромів?

- Не рідко, - каже Володимир Трацюк. - Для нас не має різниці, кого ми лікуємо - гаджі чи роми. Всі ми люди. І повинні поважати людину незалежно від національними ознаками...

Пригадую, - мовив Володимир, - я одна молоденька ромка Алочка із Рівного потрапила до нашого пологового відділення, я навіть за власні кошти купила усі необхідні речі для прийому пологів... Також доводилося іхати за викликом у це село до хворої старенької ромки, яка багато років хворіла, щоб оглянути її.

- Так, це правда. Я добре пам'ятаю, як ромська сім'я запрошуvali з району саме Володимир. Бо вони бачили в ньому не просто медпрацівника, - кажуть роми з Новоукраїнки та з Рівного, - вівчливих, з доброзичливим ставленням до ромів.

професіонала!. Він ніколи не брав плату за свій приїзд чи то за ліки, а особливо у бідних хворих ромів.

Андрій та Володимир ніколи не лишаються байдужими після відвідин хворих. Вони подумки зі своїми пацієнтами, у постійних турботах про них, ніби переносять хворобу разом з ними. Одужують разом із ними! І ясні їхнє чоло. А на вустах з'являється щаслива посмішка...

Ідути містом молоді медпрацівники Андрій та Володимир впевненою ходою. А іх супроводжують роми своїми поглядами, промовляючи подумки ширу подяку і вдячність за іхні золоті руки і серце.

А так подяка, вініте, цікаво, заслухана, адже вони завжди поспішають до хворих, щоб встигнути перемогти біль! Більше є таких медпрацівників, - кажуть роми з Новоукраїнки та з Рівного, - вівчливих, з доброзичливим ставленням до ромів.

Сімейного ім щастя та успіху!

Леонід Савицький, власкор "Романі Я!", Кіровоградська область.
На світлинах:
Андрій Серкін та
Володимир Трацюк із сином.

РОМАНІЕ ПРЕС

**Бандидатами
виявилися...**

нероми

Львів. Ширилося останнім часом чимало чуток у місті Лева, що кваліфікована група ромів "чистить" пенсіонерів, які йдуть на пошути за платою. Насправді ж виявилось, що це чергова "качка": підстерігали цих людей далеко нероми, які б ніколи до подібного не додумалися, а... двоє бандитів. Знаючи, що на головошті отримують грошові перекази з-за кордону ті, кому вони адресовані, злочинці ишли за жертвами крок до кроку, аж у дім, квартири...

Злодії все ж не все розрахували - сценарій виявився застарілим.

До чого ведемо? А необхідно боятися шахрайів. Навряд чи роми (а це нам сказали в одному з поштових відділень Львова) здатні на таке вишукане злочинство.

**Час Руху...
закінчений?**

Їдеться про костянківський (Український народний Рух). Він дніми перетворився в партію (Українську народну). Тепер залишився один-единий рух, котрий має чимало прихильників і на Закарпатті. Його поки що очолює Геннадій Удовенко. Правда ходять чутки, що незабаром НРУ очолить син В'ячеслава Чорновола - народний депутат України Тарас Чорновіл.

Масонство - на нари!

Парламентська фракція "Нашої України", КПУ, СПУ і блоку Юлії Тимошенко (БЮТ) виступила із заявою, у якій стверджує, що членство у масонських ложах - Ордені Святого Станіслава - мають понад 300 вищих керівників національної держави.

голови своїм дружинам і дітям. Це був яскравий приклад приниження. Дід вирішив втекти, користуючись обставинами. Забрав коней, запряг у віз, посадив батька і поїхав геть. Мама з меншими дітьми залишилася вдома. Поблизу Чопа наздогнала його колона танків. Врятувало батька те, що він ішов пішки. Зумів заховатись спочатку у канаві, а потім просидів цілий день у Латориці у воді. А діда з возом роздавив танк...

Була ніч, коли постукав у шибку батько. Всі радили. Але через кілька днів забрали його на примусові роботи у табір. Важкими видалися місяці чекання. Тільки наприкінці 1945 року повернувся додому.

Я по війні закінчив школу. Одружився на ромці Єві Понго. Вона була родом із села Струмківка. Мав двадцять один рік, дружина - красуня дев'ятнадцять.

Далеко від України місто Бобруйськ. Там, у Білорусі, довелось мені скуштувати солдатської каши. Служив у піхоті. В одному взводі зі мною були українці. Навіть у всій військовій частині не було жодного, крім мене, рома.

Нечачами, лежачи на твердому солдатському ліжку, пригадував

розвідане про часи, коли німці господарювали в Ужгороді. Там, де починався ліс - величезна яма. Жінки її викопували, аби, на випадок повітряної тривоги, німці могли сковоритися. Одного разу шум крик довкола здійняв: зганяли вже і чоловіків - ромів копати ту яму.

Неподалік був мочар, з якого зробили сміттєзвалище. Туди звозили звідсіль мертвих коней. Їх підбирали на вулицях, як і людей - безногих, безруких.

А потім прийшли руські. Теж багатьох арештували, змушували ромів скидати в яму, вириту за німців, трупи...

Служба минула, і я демобілізувався. Вдома мене дуже чекали.

І ось я уже переступив поріг АТП-2195. Водії-спеціалісти були дуже потрібні. Працювали майже на всіх марках автомобілів і автобусів. Двадцять один рік був за кермом.

Я був другим ромським водієм (брат Андрій - першим).

Четвертий рік на пенсії. Спочатку отримував 37 гривень, а зараз прибавили й отримують 86 гривень. Це мізер. Всі гроші йдуть на ліки. Ось тепер, завдяки роботі іdealnі, можу дозволити собі хоч раз на день поїсти добре приготовлену їжу. Дружина померла. Живу з онуками Альноною та Юрієм, які доглядають за мною.

Кілька останніх років вивівся надто важкими для мене. Весь час жив надію, що не буде ні від кого залежати на старі дні, а видно на роді в мене записано пройти стражданьницький шлях. Тішу себе надією: може, онуки житимуть краще за нас!

Батько свого часу мені багато розказував, як жили роми у часі Другої Світової війни (а батькові - дід). Голокост особливо винищував наш народ. Немало ромів мучилися в концтаборах Угорщині, Німеччині, Польщі. У Німеччині велися експерименти над ромами. Лікарі-еосесівці виконували вказівку Гітлера проводити класифікацію людей: чистокровні; метиси з перевагою циганської крові і т. д.

Страшний час пережили роми. Компенсація жертвам Голокосту вкрай потрібна. Щоб хоч тільки літ, які залишилися, мати людські умови для прожиття.

**Записано з розповіді
Бругош Юрія Людвіковича**

ПЕРОМ ПУБЛІСТИКА

ІРОДИ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ

ІРОДИ ПАЛО ЖУРНАЛІСТИ

Продовження теми "Журналістика з "темниками". "Романі Яг" від 11 грудня 2002 року

Я пригадую, що за совітських часів цензура ховалася за вивіскою "управління з охорони державних таємниць". Це було і тоді, коли ідеополіго керував один з лідерів нинішніх есдеків (о) Леонід Кравчук. Звичайно, сучасні форми цензури вишиканиї. І в цьому пере-конали треті за ліком парламентські слухання 4 грудня 2002 року - "Суспільство, засоби масової інформації, влада: свободу слова та цензуру в Україні". І мало хто вірив і вірить главі інформаційного відомства Івану Чиху, коли він говорить, що "Україна безпредметно інформаційна відкрита держава". Можна було пере-кона-ти, як жуть, на власні очі, як заступник спікера Олександр Зінченко, який головував на парламентських слуханнях, надавав слово виступаючим таким чином, щоб "розійтися нищівну критику журналістами влади, хоч якось врівноважити її виступами адептів режиму".

Але слухання цінні тим, що на повний голос було сказано на них про різне розриви над опозиційними ЗМІ та журналістами.

Останнім часом в Україні багато говорить-ся про зникнення родича Георгія Гонгадзе - 17-річного Миколи Стецишина. Микола 6 грудня минулого року пізно увечері повертається з дискотеки, але додому не з'явився. До пошуку було запущено солдатів військової частини, правоохоронців. Заступник начальника Львівського обл управління міліції полковник Дмитро Загарін повідомив, що 7 грудня в Жидачівському районі звернівся із заявою мешканець села Сидорівка Володимир Стецишин і повідомив про те, що пропав його син студент Жидачівського ПТУ № 81 Микола Стецишин. Прокуратура Жидачівського району порушила кримінальну справу за статтею 115 ч. 1 (умисне вбивство).

Лесь Гонгадзе перед зникненням племінника місяць жила в Стецишинах, тому не виключає, що інцидент міг якось бути пов'язаний із її особою. До того ж вона пригадала, що в жовтні до її львівського помешкання надівався незнайомець й розказував, що його сім'я спіткало таке саме нещастя, що й родину Гонгадзе. Незнайомець зізнався, що прихав із Жидачівського району.

Гляньте на дати - що тут не так, не стикуються.

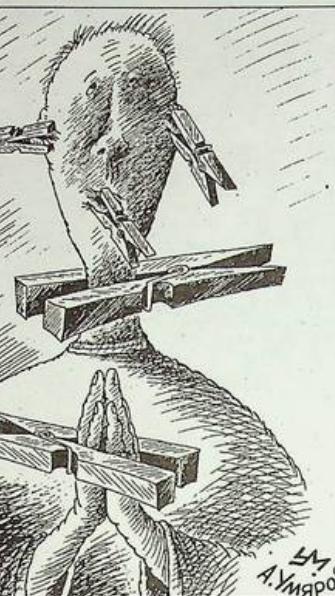
А між тим, голова слідчої комісії Верховної Ради по розслідуванню резонансних вбивств народний депутат України Григорій Омельченко заявив, що комісія розглядає версію вбивства журналіста Георгія Гонгадзе співробітниками міліції спеціального підрозділу Міністерства

внутрішніх справ. Ця версія, до речі, не є сенсаційною, бо про неї мовлять уже два роки. Григорій Омельченко говорить, що в комісії наявні докази, які свідчать, що співробітники міліційського спецпідрозділу вкрави і вбили Гю. І якщо будуть затримані безпосередні виконавці цього злочину, то можна буде дізнатися, хто є організатором викрадення і вбивства. Якщо виконавці ще живі знаходяться на території України.

Щодо Генеральної прокуратури, очілюваної С. Піскуном, то вона розглядає кілька версій загибелі журналіста: вбивство з метою дискредитування діючого президента Леоніда Кучми, у звязку з професійною діяльністю журналіста, за політичними мотивами. А також - вбивство наркоманами і іноземцями.

Лозанський університет у Швейцарії проводив у інституті судової медицини експертизу, яка мала встановити, чи тіло без голови, знайдене в Таращанському лісі під Києвом, належить Георгію Гонгадзе. До цього американські, російські й німецькі спеціалісти організували кілька експертів. Вони встановили: убитий - Гонгадзе! Українські експерти підтвердили висновки колег. Але мати відмовилася забирати тіло з морги і попросила нової експертизи. Допомогу їй надав генеральний секретар організації "Репортери без кордонів" Роберт Менар. Сам пан Менар говорить, що його організацію турбуве порушення свободи слова в Україні, де за останні десять років вбито понад 20 журналістів.

Генпрокуратура не лише не просунулася вперед у справі Георгія Гонгадзе, а й в розслідуванні причин смерті журналіста - директора інформаційного агентства "Українські новини" Михайла Коломійця, знайденого повішеним у Білорусі ще тиждень тому. Нікто з причетних до смерті Михайла Ко-

а сьогодні вже його нема. Не витримало серце в останньому відрядженні в Вінницю, куди рушив як оглядач радіо "Свобода". Готовав репортаж про порядки в ув'язненні. Так його і знайшла смерть у 47 роках.

Свого часу Сергій Набока був виключений з факультету журналістики КДУ ім. Т.Шевченка і за- суджений за статтею 187-1 КК УРСР ("Розповсюдження наклепницьких відомостей, що паплюжать радянський державний і суспільний лад"). Прайшов після колонії "університет" двірника, вантажника. Згодом - один із засновників УРП, ініціатор відродження Української автокефальної церкви.

Сергієвою пристрастю у 90-х стає журналістика. "Новини УНІТАР" на каналі ЮТАР, редактором яких був Сергій Набока. Іх дивилася вся інтелігенція, і їх недарма делікатно прикрили за доби раннього Кучми.

Керівник Головного управління інформаційної політики Сергій Васильєв, у широко розтиражованому у провладних ЗМІ інтерв'ю "Інформаційна війна вже давно триває за всіма законами жанру", відповідаючи на запитання ("Як ви ставите до вимог надати журналістам, як джерелам об'єктивної інформації для населення, особливого статусу") заявляє, що "некоректно, неетично працівникам ЗМІ випрошувати в суспільстві пільги, тим більше лукавити, мотивуючи що небезпеку протистоянням журналіста та влади."

Проблем із свободою слова в Україні Сергій Васильєв не бачить. Та чи так це насправді? Іроди одних вбивають, а в інших не витримують і спиняються серця...

Коли цей матеріал було підготовлено до друку, стало відомо, що (і про це написав львівський "Експрес", "загадково") віддається смерть журналіста Сергія Набоки, знайденого мертвим у відомному готелі Вінницької колонії. До слова, після зійомок у Вінниці журналіст плавував по-

тіхати до Хмельницького, де своєчасно відбуває строк за політичними мотивами. Якщо в іжі або напах, як вживав журналіст, правоохоронці знайдуть якусь підозрілу речовину, то буде порушену кримінальну справу... Так запевнила прокуратура.

Що ж, поживемо - побачимо.

Сумно, але до Ужгорода вже докочутся переслідування журналістів - п'ятеро злочинці вчинили розбійний напад на головного редактора одного з закарпатських щотижневиків (журналістка потрапила в лікарню).

Написала ці рідкі й пригада-лося: народний депутат України Сергій Правденко на багатодійній прес-конференції в УНІАН оголосив, що відмовляється від звання "заслужений журналіст України" на знак протесту проти утилії свободи слова в "Голосі України". Оче так! Нині журналіст Правденко... перший заступник голови Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації... Це той, котрий пішов за сплисками у Верховну Раду і тепер зрадив тих, хто його туди пропустив...

Тема свободи слова - одна з найгостріших у нашій державі. Недарма створено управління інформації АП. Втім, ми продовжимо нашу розповідь.

Юлія Зейкан

ДО РЕЧІ

Стан свободи слова в нашій державі розглянуто на сесії Парламентської асамблеї ради Європи. Депутати ПАРЄ говорили про цензуру в нашій ЗМІ та не-відповідність законодавства європейським стандартам. Однак українські чиновники, які пристягнені в Страсбург, наявність цензури заперечували.

Доповідана асамблеї зі свободою слова Тутті Ізокогана-Азунма заявила, що на зустрічі зіоної українські журналісти говорили, що "пресинг на пресу посилився і є політична цензура".

За результатами слухань ПАРЄ прийняла резолюцію, у якій зазначається, що Адміністрація Президента України дає прямі інструкції мас-медіа з приводу висвітлення головних політичних подій у країні. Депутати асамблеї вважають, що в нашій країні застосовують й інші форми впливу на ЗМІ, зокрема і судові процеси.

приз": мене знову висадили, але вже росяні. Причиною була моя скрипка. Адже на ній приклена на клейка Стадіварі. І хоч я пояснював, що це копія французького майстра, і таки на клейка Стадіварі, але він відмінно Радянському Союзу є лише три інструменти цього видатного майстра, і вони знаходяться в Державному музеї, зі мною не погоджувалися.

Я зрозумів, що ти треба дати проши.

Ось такі пироги. Прошу тих, хто збиратиме у поїздку до друзів, котрі мешкають у колишньому Союзі, все обмірювати й відповідно підготуватися.

Ернест Бучко

МОЇ ПОНЕВІРЯННЯ, АБО СМІХ КРІЗЬ СЛЬОЗОЇ

МІЙРО ПГАРО ДРОМ, ВАЙ О АСАБЕН АСВЕНЦА

6 грудня 2002 року мене та моїх колегу Папу Нац Йосиповича було запрошено на Міжнародний ромський фестиваль у Москву, який організував відомий ромський продюсер Дуфура Вишневський. По прибутті у Москву почалися поспільні репетиції. Графік був цілісний, адже нам доводилося акомпонувати майже усім виконавцям. 14-15 грудня відбувався фестиваль, який пройшов дуже успішно. 16 грудня ми виїхали додому, але я вирішив поїхати в Калініград, бо там відпочивали дружина та донька. Давно не бачився з-

тешею та шурином, і взагалі хотів зустрітися Новорічні свята разом з усією родиною. А 7 січня вийхав додому в Ужгород. Добиралися звідти важко. Доводилось робити дві пересадки - у Мінську та Львові. Нарешті останній пункт російської території - м. Нестерів. Переїхка на митниці й прикордонників.

Нікого нічого не говорив і не попереджав, нібито все гаразд. За 12 кілометрів знаходиться літовицький кордон - м. Кібертан. І тут розпочалося. Приїхали літовицькі прикордонники, перевели на територію Росії й залишили серед поля. До першого населеного пункту Нестерів - 12 кілометрів. Завіроха, 25- груденій мороз. Автобус прибуває лише о

5-ї годині ранку. У такий мороз довелося чекати з 9-ї години вечора до 5-ї ранку.

Найбільше мене обурив те, що прикордонники у Нестеріві повинні були попередити про введення транзитних віз. Але ніхто нічого не сказав. Навіть в касах вокзалу, купуючи квитки, нас ніхто не попередив.

Коли купив квиток, то зустрів молоду жінку, яку тек висадили і яка, до речі, була валітою. Там, на кордоні, вона заліпата, чи можна відвідати туалет, та її послали у поле.

Довелося повернутися у Калініград, взяти триденну візу у літовицькому посольству й так вийхати додому. І знову в Нестеріві отримав черговий "зор-

НЕ ДО ВПОДОБИ "ЧЕРВОНОМУ ПІВНЮ" РОМСЬКІ ОБІЙСТЯ

ЧІ ЧАЛІЛАС "ЛЕ ЛОЛЕ БАШНОСКЕ" Е РОМАНЕ КГЕРА

Однією з найбільшіших проблем людства є пожежі, які завдають не лише матеріальні збитки - на них гинуть люди. Протягом 2002 року внаслідок пожеж загинули 63 громадян Закарпатської області, серед них - дорослі й діти.

Особливу тривогу викликає значна кількість пожеж у житловому секторі рівня.

Про критичну ситуацію із загибеллю людей на пожежах і взагалі виникнення пожеж через недотримання правил пожежної безпеки наші кореспонденти попросили розповісти підполковника, начальника Центру протипожежної пропаганди відділу пожежної безпеки Закарпатської області Василя Ковача.

- Василю Михайловичу, розкажіть, будь ласка, коротко про завдання, яке входить в обов'язки Центру протипожежної пропаганди і чи торкається це питання стосовно рівня?

- Центр протипожежної пропаганди, який я очолю, створений у 1995 році. Основне завдання якого - пропагувати пожежну безпеку у ЗМІ, по телебаченню і радіо, а також випускати багатотиражні листівки пожежопопередувального змісту, проводити роз'яснювальну роботу в трудових колективах підприємств та населених пунктах, з дітьми у школах, організовувати фестивалі дружин юних пожежників (ДЮП) з січня по вересень. Переможців фестивалю нагороджуємо цінними подарунками, або відправляємо на відпочинок у Крим, де знаходяться відомі юнацькі табори. При кожній сільській раді є інструктори, які повинні навчати населення дотримувати правила пожежної безпеки. Проте, хочу зазначити, що зі своїми обов'язками вони справляються погано. Через

газету "Служба 01" регулярно висвітлюємо усі події, які відбуваються у нашій області щодо пожеж і які заходи вживаються, щоб запобігти лихові.

Добре було б, якби газета "Роман Яків" періодично друкувала правила пожежної безпеки і застургала ромів про небезпеку, яка чатує на них, хто порушує правила пожежної безпеки. Адже ромське населення із настанням холоду найбільше потерпає від пожеж. Кілька десятків сімей серед зими опиняються на вулиці в основному через недотримання правил пожежної безпеки під час експлуатації нагрівальних побутових електроприладів (часто кустарного виробництва), пінного опалення та необачність при курінні у ліжку в нетверезому стані.

У зв'язку з цим відділ пожежної безпеки Закарпатської області звертається до громадян, в тому числі й ромського населення: будьте обачні у поводженні з вогнем. Для обігрівання промислові використовуйте електроприлади лише заводського виробництва, дотримуйтесь еле-

ментарних вимог правил пожежної безпеки. Пам'ятайте: ваша безпека залежить від вас самих!

- Пане підполковнику, чи можете навести кілька надзвичайних подій, які сталися у ромських сім'ях через порушення правил пожежної безпеки?

- Прикладів багато. Наведу найбільш вражальні, які б могли слугувати застереженням для інших.

У січні минулого року, як відомо, на вул. Пирогова №1 в м. Ужгород, через неправильне використання саморобного нагрівального приладу сталося замикання в електропроводці, і згоріла усі будівлі. На вулиці опинилося 87 рівні, з них 40 дітей. До цього часу люди страждають через необережність. А нещодавно через пошкодження димоходу згорів знову будинок на вул. Тельмана.

А згадайте жахливу трагедію у сім'ї рівнів у селі Бедевля Тя-

чівського району, де від тіні дитячого черевика чадним газом отруїлися дві дитини. Того трагічного вечора молоді батьки напопіли саморобну піч і вклалі чотирирічного Михайлика і дво-річного Андрійка спати, а самі пішли дивитися телесеріал до сусідів. Повернулися десь через 3

дівчинок, після яких вогнеборці вирушили на вул. Садову. Пульт охопило будівлю, де мешкала родина сім'я. Поблизу будівлі знаходилося подружжя і молодша донька, а трирічна Софія залишилася у палаючому приміщенні. Викинув у пожежну охорону надійшов пізно, вогонь рубував уже перекріття коли під'їхали пожежники, тому що відіято було неможливо, крім того, що погасити пілум'я. Коли вогонь був приборканій, понівечене пожежою тіло дитини ви-несли із залишків будівлі. Фахівці пожежної безпеки з'ясували, що пожежа виникла через порушення правил експлуатації плити, які використовували для обігріву і залишили на ній.

Прикладів можна навести чимало, однак слід прислухатися до порад, які надають працівники пожежної охорони. Не слід запівати печі, які опалюються без догляду або доручати нагляд дітям. Для розпалювання печей не використовувати легкозапалісті горючі речовини, на горищах усі димові труби і спіни, в якому проходить димові канали, повинні бути пошукатурені й побліні. Попіл із грубок радимо гасити і висипати в ями з 10 м від будівлі. Не допускайте куріння на горищах, у приміщеннях хлівів. Не кидайте непогашених недопалків. Часто пожежі сприяє і захаращення допоміжних приміщень. Слідкуйте за справністю електромереж. Ховайте сірники від дітей, не дозволяйте їм гррати з вогнем.

Проте попри всі труднощі, які виникають, наголосив Василь Михайлович, можемо запевнити громадськість, що пожежники зроблять усе можливе, щоб приборкати "червоного північ" врятувати майно і життя людей.

**Розмову вела
Воліка Опаленик**
На світлині:
Погорільці з вул. Тельмана.

Свята Почаївська лавра знаходиться в Тернопільській області, неподалік від міста Кременець. Звідсін з усієї України, із кордону приїжджають паломники і вдень і вночі, аби поклонитися святиням Православ'я.

Започатковано Почаївську святиню приблизно в 1240 р. Після того, як монголо-татари зруйнували Київ, а разом з Київом і Києво-Печерську лавру, багато києво-печерських монахів, рятуючись від напасті, оселилися навколо гори Почаївської. Там вони в горі викопали собі печери, в яких живли і молилися.

Одного ранку ці монахи побачили на вершині гори в vogняному світі Матір Божу. Коли вони зійшли на гору матері Божої вже там не застали, але вона залишила на камені слід від своєї ноги. Цей слід ноги виразно відбився на камені, мов у теплому маслі, і з нього потекла вода, яка тече дісно. Зараз навколо цього сліду будовано Свято-Успенський Храм таїкої дивної краси, що "ні словами не скажати, ні пером не описати".

При зведенні храму цей слід опинився нижче підлоги, навколо сліду поставлено скляну будову із золотистою огорожею. Після спеціальних молитв віруючі стають у чергу, щоб поклонитися сліду Діви Марії, написти святої воді, може кожен бере водичку собі додому. При цьому варто пам'ятати, аби пити святу воду, треба широ помолитися перед святою водичкою.

Ці ікони близько п'ятсот років. Багато чудес проявилось від неї. Слінні прозрівали, хрости видужували, грішки скалились і ставали на шлях праведний.

Друга святиня Лаври - це ікона Божої Матері Почаївської. Поміж сотнями, чи може і тисячами величних ікон, які є в храмі, виділяється одна, невеличка за розмірами. Вона знаходитьться посередині іконостасу. Після Літургії і молитви цікому на специальних літках опускають до низу, щоб люди, які становляться у величезні черги, могли підійти, помолитися перед святою і поцілувати її.

Нагадую, що ікону в обличчя не цілуєть, бо ми не достойні того: ікона цілується у ноги, та якщо ікона намальована до пояса, то цілується у руки, а перед тим, як цілувати, треба з надією помолитися і подати свої прохання.

Ці ікони близько п'ятсот років. Багато чудес проявилось від неї. Слінні прозрівали, хрости видужували, грішки скалились і ставали на шлях праведний.

Третя святиня - це моші святого Іова Почаївського. Святий Іоанн народився близько 1551 року в заможній родині. Але, кинувши багатство батьків, він з десяти років посвятив своє життя Богу, - пішов у монастир. Прожив преподобний Іоанн рівно сто років і помер абсолютно не хворівші, знаючи день і час, коли він відіде до Бога. На той час преподобний був ігуменом Почаївського монастиря. Тіло святого зараз лежить нетлінне в тій печері, де жив святий і де молився. З шостої години до восьмої години місце, де покоїться тіло святого, відкривається, і кожен віруючий може, відстоювши у величій чарі, поцілувати руку святому Іову, звісно, помолившися перед тим, просити у людини. Особливо, якщо людина не ходи молитися до церкви, не постить, не каситься на сповіді в своїх грехах.

І четверте чудо, яке проходить

поруч у Свято-Троїцькому соборі - це вигнання нечистої сили (бісів, демонів, відьм і інші) з людей. Стойте священик серед храму і спокійним голосом читає свяty молитви з святих книг. Десятки хворих, які стоять перед ним, ведуть себе неконтрольовано. Один упав і разом з всіми нецензурними словами починає кричти: "Не вийди! Не вийди!" Це біс, який у людин, бойтися молитви і кричить.

Друга людина гавкає, як собака, третя віє сильніше за машину, аж чуб на голові піднімається, у декох з хворих (одержимих бісами) руки візаються назад. Ці люди не відповідають за чинки. Біс наїмає людини бити все і ламати.

Нам пояснили, що біси і демони вселяються в людину за грехи, багато людей гришать, живуть з кровними родичами, дехто обговорює інших людей. Пянство, алкоголь, наркотики - це теж біснисання. В людину входить біс і вимагає наркотиків, горілки і інших грехів. Навіть за грехи батьків, дідів, прадідів, до четвертого-п'ятого колена нечиста сила може вселитися у людину. Особливо, якщо людина не ходи молитися до церкви, не постить, не каситься на сповіді в своїх грехах.

В Успенській церкві є частини мошів багатьох святих, які зберігаються в спеціальних пристосуваннях, є частинка Хреста Господнього, на якому був розп'яті Ісус Христос.

Неподалік Почаєва є ще одна святиня. Це святе чудодійне джерело святої Анни. Джерело є глибоко з землі, потрапляючи в колодязь, з якого люди п'ють холодну святу воду, потім перебирає трем'я струмками попід церквою праведної Анни, розливавшися озерцем. В цьому озерці, де води збираються ледь до погася, і купаються люди, які прийшли за сотні і тисячі кілометрів. Вода дуже холодна, та коли скучається, робиться теплі і спокійно.

Є неподалік Почаєва і гора, яка називається Божа. Свята місцевість знаходиться кілометрів за двадцять від Почаєва. Мені не довелося там побувати, може, Бог даст, іншим разом.

Я бажаю всім вам побувати у святих Почаївських місцях і одержати благодать Божу. Бо від цього до кінця життя ви матимете радість від спілкування зі святыми.

**Володимир Бамбула,
м. Золотоноша**

